

II

ROBIN HAHNEL & MATT BRUENIG:

SUOMI ON PARASTA KAPITALISMIA

”Suomalainen hyvinvointivaltio on kapitalismin paras versio”, kiteyttävät taloustieteilijä Robin Hahnel ja sosiaalipoliitikan tutkija Matt Bruenig. Harva suomalainen uskaltaa väittää samaa. Sen sijaan kannetaan huolta innovaatioiden puutteesta, velkaantumisesta, julkisen sektorin tehottomuudesta, vientisektorin heikkoudesta ja väestön ikääntymisen aiheuttamista kustannuksista. Ylipäätään termiä *hyvinvointivaltio* käytetään nykyään harvemmin.

Samanaikaisesti Suomi on kansainvälisissä vertailuissa maailman kärkeä muun muassa hallinnon laadussa¹², peruskoulun oppimistuloksissa¹³, terveydenhuollon

---

12. EU-komissio: *The 2014 Member States' Competitiveness Report "Reindustrialising Europe"*. 11.9.2014. http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-526_en.htm

13. OECD: *PISA 2015 Results in Focus*. 2016. www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf

kustannustehokkuudessa¹⁴, köyhyyden torjumisessa¹⁵ sekä yrittäjyydessä¹⁶.

Mikä on hyvinvointivaltion menestyksen salaisuus? Mitä hyvinvointivaltiolle on tapahtunut vuosikymmenten aikana? Millainen on niiden tulevaisuus?

VERTAILUSSA SUOMI JA YHDYSVALLAT

”Yhdysvalloilla on paljon opittavaa Suomelta”, tukijärjestelmien tutkija Matt Bruenig toteaa. Peruskoulun saama tunnustus, asuinympäristöjen turvallisuus ja menestys lukuisilla korkean tuottavuuden aloilla ovat lisänneet kiinnostusta Atlantin takana pieneen ja syrjäiseen Suomeen. Bruenig on noussut Yhdysvalloissa tunnetuksi vertailemalla artikkeleissaan Yhdysvaltoja ja Pohjoismaita. Bruenig on siitä poikkeuksellinen amerikkalainen, että hän tuntee Suomen mallin perinpohjaisemmin kuin valtaosa suomalaisista.

Yhdysvallat on kovan kapitalismin mallimaa ja toisen maailmansodan jälkeisen globaalien talouden johtava suurvalta. Näin ollen se Bruenigin mielestä tarjoaa kiinnostavan vertailukohdan Suomelle.

---

14. Päivi Repo: ”Suomen terveydenhuolto on erityisen tehokasta hintaansa nähden, kehuu EU-vertailu”. *Helsingin Sanomat*. 20.1.2017. www.hs.fi/kotimaa/art-2000005067016.html

15. OECD Data: *Poverty rate*. 2014. <https://data.oecd.org/inequality/poverty-rate.htm>

16. Forbes: ”Best Countries for Business”. 2016. www.forbes.com/best-countries-for-business/list/#tab:overall

”OECD:n ja Maailmanpankin tilastoinnit kertovat paljon. Suomi on kiitettävästi torjunut köyhyyttä tukien ja tulonsiirtojen avulla. Yhdysvalloissa lukemat ovat aivan eri luokkaa. Yhdysvalloissa köyhyysaste on 17,5 prosenttia, kun Suomessa se on 6,8 prosenttia. Lapsien köyhyyden vähentämiseen Suomessa on panostettu erityisesti, Yhdysvalloissa ei juuri lainkaan. Suomessa lapsiköyhyys on 3,6 prosenttia, kun Yhdysvalloissa lukema on peräti 20,2 prosenttia.”

Luvut eivät kuitenkaan kerro kaikkea. Suomen tilanne on todellisuudessa vielä parempi.

”Matalan köyhyysasteen lisäksi suomalaisilla on pääsy maksuttomaan korkeakoulutukseen, julkiseen päivähoitoon, terveydenhuoltoon ja niin edelleen. Pääsy kattaviin julkisiin palveluihin ei näy köyhyysastetta mitattaessa.”

”Yhdysvalloissa noin yhdeksällä prosentilla ei ole sairausvakuutusta lainkaan. Tämä tilastokaan ei kerro koko totuutta, sillä se sisältää vain ne vakuutetut, joilla on vakuutus voimassa koko vuoden. Monilla vakuutus on vain osan vuodesta voimassa. Suomessa kaikilla on jatkuvasti voimassa oleva julkinen sairausvakuutus.”

Amerikkalaisen sairausvakuutusjärjestelmän sekavuus hämmentää monia suomalaisia, jotka muuttavat Yhdysvaltoihin. Byrokraattisuuden lisäksi yhdysvaltalainen järjestelmä on tehoton. Yhdysvalloissa terveystalouteen käytetään noin 2,5-kertainen määrä rahaa verrattuna Suomeen, jossa on yksi maailman kustannustehokkaimmista

terveydenhuoltojärjestelmistä¹⁷.

Viime vuosina on osoitettu, että korkeilla tuloeroilla on selvä yhteys pahoinvointiin yhteiskunnissa. Väkivalta-rikollisuus, päihteiden väärinkäyttö, mielenterveysongelmat ja heikot oppimistulokset ovat yleisempiä korkean eriarvoisuuden maissa.¹⁸ Suomessa tuloerot kasvoivat räjähdysmäisesti 1990-luvun loppupuolella, jonka jälkeen muutokset ovat olleet maltillisempia.

”Suomessa tuloerot ovat kasvusta huolimatta edelleen maailman pienimpien joukossa. Taso on lähellä Tanskaa, jossa erot ovat maailman pienimmät. Yhdysvallat on tässä suhteessa huonoimpien maiden joukossa niistä maista, joista OECD:llä ylipäätään on tilastoja. Suomessa tuloero-mittarina käytetty GINI-kerroin on 0,257 ja Yhdysvalloissa 0,394.”

Yhdysvalloissa tuloerot ovat niin valtavat, että niitä on vaikea hahmottaa. GINI-kerrointa havainnollisempi tapa on vertailla suurimpien pörssiyritysten johtajien palkkaa verrattuna palkansaajien keskiansioihin. Yhdysvalloissa näiden johtajien tuntipalkka on 335 kertaa keskipalkkaa suurempi – he tienaaavat siis jo vuoden toisena työpäivänä enemmän kuin tavallinen palkansaaja vuodessa¹⁹.

---

17. OECD Data: Health spending per capita. 2016. <https://data.oecd.org/healthres/health-spending.htm>

18. Ks. esim. Richard Wilkinson & Kate Pickett: *The Spirit Level: Why Greater Equality Makes Societies Stronger*. Bloomsbury Press, 2011.

19. Denver Nicks: "CEOs Make 335 Times What Workers Earn". *TIME*. 17.5.2016. <http://time.com/money/4339078/ceo-pay-compare-workers/>

Suomessa palkkaerot ovat selvästi maltillisemmat, mutta täälläkin huippujohtajien tulot kaikkine lisineen ovat 47-kertaiset rivityöntekijään verrattuna^{20 21}. Tilastokeskuksen tutkimuksen perusteella suomalaiset arvioivat palkkaerot merkittävästi alakanttiin. Palkkaerot arvioidaan vain viisinkertaisiksi. Kyselyssä selvitettiin myös näkemyksiä ihanteellisista palkkatasoista. Suomalaiset tiputtaisivat huippujohtajien tulot neljäsosaan nykyisestä²². Suuret tuloerot ovat tutkitusti haitallisia ja suomalaiset näyttävät kannattavan erojen merkittävää kaventamista.

Talouden suuret linjat näkyvät kouriintuntuvasti perheiden arjessa. Bruenigin mielestä vanhempien tukeminen on ollut yksi hyvinvointivaltioiden tärkeä innovaatio. Koska lasta hoitava vanhempi ei käy töissä, asettaa se perheen talouden tiukoille. Lapsiperheet ovat tästä syystä köyhyysriskiryhmä.

”Suomessa äitiysrahaa maksetaan 105 arkipäivältä, eli noin neljän kuukauden verran. Isyysvapaata saa 54 arkipäivää, noin 9 viikkoa. Näiden lisäksi äiti tai isä voi jäädä vanhempainvapaalle, joka kestää puolisen vuotta.”

---

20. Tuomo Pietiläinen: ”Pörssiyhtiöiden johtajien palkat ja bonukset uuteen ennätykseen”. *Helsingin Sanomat*. 3.8.2017.

21. Tuomo Pietiläinen: ”Valtion hampaaton omistajaohjaus vie Suomea väärään suuntaan – tuloerojen ei pidä enää kasvaa”. *Helsingin Sanomat*. 4.8.2017.

22. Tilastokeskus: *Kannustavuutta vai kohtuullisuutta? Kansalaiskäsityksiä oikeudenmukaisesta palkasta*. 2010. www.stat.fi/artikkelit/2010/art_2010-03-15_005.html

”Yhdysvalloissa ei ole oikeastaan lainkaan tukia kotiäideille ja -isille. On kuitenkin muutamia osavaltioita, kuten Kalifornia, Washington ja New York, joissa on viime aikoina otettu testimelessä käyttöön lyhytkestoisia vanhempainvapaajärjestelmiä.”

Bruenig nostaa esiin myös lomien keston. Monilla kokoaikaisessa työsuhteessa olevilla työ vie valtaosan ajasta, jota viettäisiin mieluummin esimerkiksi perheen ja ystävien parissa. Suomessa työntekijälle kertyy palkallista lomaa. ”Yhdysvalloissa ei ole lainkaan lakisääteistä palkallista lomaa, kun Suomessa jokaista työkuukautta kohden saa kaksi ja puoli lomapäivää”, Bruenig lisää.

Lomapäivät eivät kerro kaikkea työntekijöiden nauttimasta vapaa-ajasta, sillä työpäivien pituudet vaihtelevat. Myös työllisyydellä on merkitystä.

”Yhdysvalloissa tehdään keskimäärin selvästi enemmän työtunteja kuin Suomessa. Työssäkävien keskiarvot ovat 1790 tuntia USA:ssa ja 1646 tuntia Suomessa per vuosi.”

”Suomessa työllisyysasteikin on parempi, vaikka eroa ei ole mitenkään valtavasti. Suomessa työllisyysaste on 79,9 prosenttia ja Yhdysvalloissa 77,2 prosenttia. Kiinnostavaa työllisyyslukuissa on se, että vanhusten keskuudessa Yhdysvaltain työllisyysaste on selvästi korkeampi, 18,2 prosenttia verrattuna Suomen 11 prosenttiin. Tämä selittyy Yhdysvaltojen huonoilla vanhusten tukijärjestelmillä. Monilla vanhuksilla ei yksinkertaisesti ole varaa eläköityä, ja tilanne on pahenemaan päin.”

Tukijärjestelmiin liittyen on oleellista tarkastella, kuinka paljon maat satsaavat markkinatalouden ongelmakohtien korjaamiseen. Bruenigin mielestä maiden vertailussa näkyy selvästi, kuinka vakavasti esimerkiksi köyhyyden kitkemiseen on suhtauduttu.

”Erot ovat suuret. Suomen sosiaalimenot ovat 30,8 prosenttia bruttokansantuotteesta, kun Yhdysvalloissa ne ovat vain 19,3 prosenttia. Edellä läpikäymämme mittarit kertovat, mitä kaikkea näillä sosiaalimenoilla on Suomessa saavutettu.”

Suomen tuottavuuskehitys on kokonaisuutena erittäin vahvaa ottaen huomioon, että luvut sisältävät sekä 1990-luvun poikkeuksellisen syvän laman että viime vuosien taantumaa. Nousukausina kasvu on ollut poikkeuksellisen voimakasta. Hyvinvointirakenteita kohtaan esitettiin jo niitä rakennettaessa samansuuntaista kritiikkiä, mitä nykyään esitetään politiikan oikealta laidalta. Hyvinvointivaltion pelättiin laiskistavan kansalaisia ja heikentävän talouden dynaamisuutta. Tosi-asiassa korkea työllisyys ja tuottavuus ovat olleet mallin vahvuuksia.

”Vuodesta 1970 alkaen voidaan katsoa vertailevaa dataa Suomen ja Yhdysvaltojen välillä. Tuottavuus tehtyä työtuntia kohden on kasvanut 202 prosenttia Yhdysvalloissa vuosina 1970–2015. Suomessa samalla aikavälillä tuottavuus on kasvanut peräti 323 prosenttia.”

Hyvinvointivaltiosta puhutaan yleensä yhtenä valmiina kokonaisuutena, mutta todellisuudessa se on vuosikausien

työn tulos. Suomessakin on käyty ankaria kamppailuja työajan pituudesta, lasten koulunkäynnistä, terveydenhoidosta ja muista hyvinvointivaltion tunnusmerkeistä. Jotta voidaan ymmärtää hyvinvointivaltion menestystä, on tehtävä katsaus sen eri vaiheisiin.

HYVINVOINTIVALTION NOUSU

Robin Hahnel on kansainvälisesti arvostettu taloustieteilijä ja American Universityn emeritusprofessori. Hahnel on laaja-alainen poliittisen taloustieteen asiantuntija, joka on kehittänyt yhdessä Michael Albertin kanssa osallisuustalouden mallin demokraattisesta taloudesta. Robin Hahnel vastaa kysymyksiimme kotonaan Portlandissa, Oregonin osavaltiossa. Portlandia pidetään eräänlaisena Pohjoismaana Yhdysvaltojen rajojen sisällä. Kaupungissa on amerikkalaisittain hyvin toimiva joukkoliikenne, kevyen liikenteen väyliä on runsaasti ja puistoalueet ovat laajoja. Lähellä tuotettu ruoka ja pyöräily ovat alueen tunnusmerkkejä.

Keskustelemme aluksi haastattelumme asetelmasta, jossa yhdysvaltalainen taloustieteilijä kommentoi suomalaista mallia.

”On pakko sanoa, että tuntuu hieman erikoiselta näin amerikkalaisena pitää Pohjoismaiden puolia, sillä tiedän, että esimerkiksi Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa on edelleen paljon tutkijoita, jotka ovat ylpeitä omasta mallistaan ja sen saavutuksista. Mutta kenties ulkopuolisen näke-

myksillä on oma arvonsa. Kuten äidilläni oli tapana sanoa, ’omakehu ei ole kummoinen suositus’. Ja on minulla myös parannusehdotuksia Suomelle, sillä hyvinvointivaltioilla on rajoitteensa.”

Siirrymme hyvinvointivaltion alkuvaiheisiin. Miten Hahnel näkee pohjoismaisen hyvinvointivaltion synnyn? Milloin oli hänen mielestään mallin kultakausi?

”Mallin rakennus käynnistyi vähitellen 1930-luvulla, mutta varsinainen huippukausi saavutettiin aikavälillä 1950–1980. Tämän jälkeen Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa alettiin purkaa mallista tiettyjä osia, hieman vaihtelevin tavoin ja eri aikoihin.”

”Aikaväli 1950–1980 kuvaa erinomaisesti hyvinvointivaltion menestystä. Suomessa keskimääräinen vuotuinen talouskasvu tänä aikana oli 6,8 prosenttia, Norjassa 6,0 prosenttia ja Ruotsissa 4,1 prosenttia. Yhdysvalloissa kasvu oli vain 3,1 prosenttia, Isossa-Britanniassa 2,9 prosenttia. Jos katsotaan vuodesta 1950 lähtien vuoteen 2010 asti, Suomessa keskimääräinen talouskasvu oli 7,5 prosenttia, Norjassa 6,9 prosenttia ja Ruotsissa 4,6 prosenttia. Yhdysvalloissa kasvu oli vain 3,6 prosenttia samalla aikavälillä. Johtopäätökset ovat ilmiselviä. Hyvinvointivaltion suorituskyky oli angloamerikkalaista mallia selkeästi parempi koko maailmansotien jälkeisenä aikakautena, kun käytetään yleisintä talouden dynaamisuuden mittaria.”

Bruttokansantuote mittaa kansantalouden tuotannon arvoa. Monien alojen asiantuntijat kritisoivat, että

sitä käytetään liikaa kuvaamaan yleisemmin hyvinvointia. Hyvinvointi voi nimittäin laskea, vaikka kokonaistuotanto kasvaa. Hahnelin mielestä Bruenigin aiemmin esiin nostamat mittarit antavat paremman kokonaiskuvan.

”Tuloeromittari GINI on yleisin tapa kuvata, kuinka tasapuolisesti kasvun hedelmät jakautuvat. Pohjoismaissa vauraus on jakautunut laajemmin kuin missään muualla. Suomessa luotiin siis uutta vaurautta kansalaista kohden enemmän kuin angloamerikkalaisessa mallissa ja se myös jaettiin paljon laajemmalle. Lapsiköyhyys ja elinajanodote kertovat myös yhteiskunnallisesta edistyksestä. Lapsiköyhyys on Yhdysvalloissa viisinkertaista verrattuna Suomeen ja elinajanodote kolme vuotta alhaisempi.”

Hahnelin johtopäätös on, että pohjoismaisen malli on kiistattomasti parempi. Mikä hänen mielestään erottaa Suomen muista kapitalismin tyypeistä, esimerkiksi Hahnelin mainitsemasta angloamerikkalaisesta versiosta?

”Kansainvälisesti teidän mallistanne tunnetaan parhaiten laajat turvaverkot ja ammattiyhdistysliikkeen vahva asema. Molemmilla on kieltämättä suuri merkitys tasavertaisen talouskehityksen aikaansaamisessa. Vähemmän tunnettuja ominaispiirteitä ovat esimerkiksi aggressiivinen finanssi- ja rahapolitiikka, jota usein kutsutaan keynesiläisyydeksi. Pohjoismaissa on myös tehty palkkapolitiikkaa kustannusinflaation torjumiseksi, rahoitussektoria on säännelty vahvasti ja laajaa valtiojohtoista teollisuuspolitiikkaa on käytetty kilpailukyvyyn ja kasvun turvaamiseen.”

”Lyhyesti sanottuna Pohjoismaissa on yhdistetty runsaat hyvinvointirakenteet, vahva keynesiläisyys, vaikutusvaltainen ammattiyhdistysliike ja yksityisyrittäjien markkinatalous.”

Mitä vähemmän tunnettuja esimerkkejä löytyy hyvinvointivaltioiden työkalupakista?

”Yksi kiinnostava työkalu liittyy investointeihin. Pohjoismaissa hyödynnettiin esimerkiksi lukuisia kustannus-hyötylaskelmia, joiden avulla kilpailutettiin erilaisia mahdollisia julkisia investointeja keskenään. Tällainen poliitikkojen ja virkamiesten tekemä mikrotaloudellinen arviointi ei kuitenkaan tarjonnut tietoa siitä, milloin kyseinen investointi kannattaisi aloittaa.”

”Näin ollen Pohjoismaissa kehitettiin uusi innovaatio, jossa hyödylliseksi arvioituja investointeja hyllytettiin, kunnes valtion kannattaa aktiivisesti lähteä torjumaan työttömyyttä. Eri alueilla oli myös päätäntävaltaa sen suhteen, milloin näitä projekteja voitiin aloittaa, sillä alueiden asukkaat kokivat kasvavan työttömyyden nopeasti nahoissaan. Nämä ideat tekivät Pohjoismaiden elvytyksestä paljon hiotumpaa kuin muissa maissa.”

Suomessa tulopoliittiset neuvottelut ovat olleet pitkään poliittisena kiistanaiheena. Puhutaan palkkojen paikallisesta sopimisesta ja keskitetyn palkkaratkaisun lakauttamisesta. Mitä Hahnel ajattelee työmarkkinajärjestöjen keskitetystä sopimisesta palkoista?

”Aiemmin kuvaamalla pohjoismaisen mallin kulkutakaudella palkat päätettiin pitkälti tulopoliittisissa

neuvotteluissa. Amerikkalaisille tätä tarvitsee usein avata, mutta teille se lienee hyvinkin tuttua. Palkan-
saajien ja työnantajien keskusjärjestöt sopivat pal-
koista ja hinnankorotuksista laajoissa neuvotteluissa,
ja hallitus seuraa neuvotteluja vierestä. Neuvotteluihin
puututaan, jos lopputulema koetaan kansantalouden
kokonaisuuden kannalta ongelmallisena.”

Hahnel näkee tulopoliittisen kokonaisratkaisun tär-
keänä osana hyvinvointivaltion kultakauden suorituskykyä.

”Ratkaisussa oli kaksi suurta etua. Ensinnäkin ammatti-
yhdistysliike pystyi harjoittamaan niin sanottua solidaarista
palkkapoliittikkaa. Alimman tulotason työntekijöille voitiin
saada korkeimmat korotukset, ja tällä saatiin kansa vauras-
tumaan laajemmin. Työnantajapuolelle tämä sopi, jos koro-
tukset kokonaisuutena eivät nousseet.”

”Toinen etu oli työttömyyden vähentäminen. Poh-
joismaat pystyivät neuvotteluiden avulla pitämään työt-
tömyyden paljon alhaisempana kuin muissa maissa.
Kapitalistisissa talouksissa alhaiseen työttömyyteen liit-
tyy vaara palkkojen ja yleisen hintatason kilpajuoksusta.
Koska yksittäisen työnantajan on vaikeampi löytää
samaa hintaan korvaavaa työntekijää, hän myöntää
helpommin palkankorotuksia, jonka jälkeen yritys nos-
taa hintojaan, mikä puolestaan lisää palkankorotusten
painetta. Tämä voi johtaa alati kiihtyvään inflaatioon.
Koska tämä paikallinen sopiminen korvattiin kansal-
lisen tason kokonaisratkaisulla, inflaatio-ongelmaa
saatiin korjattua. 1950-luvulta lähtien kolmen vuosi-

kymmenen ajan Pohjoismaissa oli säännöllisesti alhaisempi työttömyys ja inflaatio kuin muissa maissa. Tulokset ovat kiistattomia.”

HYVINVOINTIVALTION HEIKENTYMINEN

Hahnelin mukaan Pohjoismaissa on osaksi luovuttu hyvinvointivaltion ydinarvoista, kun tuloeroja on kasvatettu ja palvelutuotantoa on yksityistetty. Keskustelemme hyvinvointivaltioiden alamäen alkuajoista.

”Muistan hyvin erään *Wall Street Journalin* artikkelisarjan hyvinvointivaltioista. Taustoitan hieman. Mihail Gorbatšov julisti Brežnevin doktriinin päättyneeksi ja Neuvostoliiton Itä-Euroopan nukkehallitukset kaatuivat yksi toisensa jälkeen. Berliinin muuri murtui. Kommunismineen diktatuuri alkoi hajota käsiin. Mitä *Wall Street Journal* teki tässä tilanteessa? Julkaisu juttusarjan ’Pohjoismaisen mallin lopusta’. Oliko kyseessä kirjoitusvirhe? Kai he tarkoittivat Neuvostoliittoa? Miksi kiinnittää niin paljon huomiota suhteellisen hiljaiseen ja syrjäiseen talousalueeseen, kun maailmantalous oli kokemassa ennennäkemättömiä mullistuksia?”

”Juttusarja oli kuitenkin otsikoitu oikein, ja viesti oli selvä. *Wall Street Journalissa* haluttiin varmistaa, että kommunismin ikeestä vapautuvat maat eivät haikailisi heidän mielestään epätoivottavan hyvinvointivaltiomallin perään. Entisten kommunistimaiden kansalaisista valtaosa halusi korvata totalitäärisen kommunistisen komentotalouden

poliittisella demokratialla ja kapitalismilla. Amerikkalaiset elokuvat ja bändit olivat vapauden symboleita.”

”Mutta monet heistä toivoivat Suomen, Ruotsin ja Norjan kaltaista kapitalismia eli hyvinvointivaltiota, jossa kaupankäynnissä on vahvat pelisäännöt ja kansalaisilla on turvaverkot. Kuluttamisen vapauden lisäksi haaveiltiin kunnan vanhuuseläkkeestä, työpaikasta, korkeatasoisesta koulutuksesta ja maksuttomasta terveydenhoidosta. Toivottiin humaania kapitalismia. He eivät kaivanneet sitä Yhdysvaltojen suosittelemaa vapaiden markkinoiden šokkihoitoa, jolla Puolan ja Venäjän siirtymä aloitettiin epäonnistuneesti 1990-luvun alussa.”

”*Wall Street Journalin* oikeistoliberaalit toimittajat näkivät kommunismin kaatumisessa vaaran. Se saattaisi johtaa pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin voittoon. Yhdysvaltojen kannattama kova kapitalismi oli uhattuna.”

Yhdysvaltojen malli voitti. Neuvostoliiton diktatuurista selvinneet kansalaiset saivat tulevina vuosina kokea ankarasti, millaisia olivat kapitalismin varjopuolet. Kulutusvoima kasvoi lopulta räjähdysmäisesti, mutta niin lisääntyivät myös työttömyys, kodittomuus ja terveysongelmat. Venäjällä onkin sanonta kommunistidiktatuurin kaatumisesta: ”Kaikki mitä kommunistit sanoivat kommunismista osoittautui valheeksi, mutta valitettavasti kaikki mitä he sanoivat kapitalismista osoittautui todeksi.”

Wall Street Journalin edustamat oikeistoliberaalit asenteet yleistyivät Pohjoismaissa 1990-luvun aikana ja hyvin-

vointivaltiota uudistettiin 'kolmannen tien politiikalla'. 1970-luvulla rakennettuun hyvinvointivaltioon lisättiin aimo annos oikeistolaista talousajattelua esimerkiksi julkisten palveluiden yksityistämisillä ja ulkoistamisilla. Julkiselle sektorille siirrettiin myös yksityisen sektorin johtamisoppeja. Konsultoinnit ja auditoinnit lisääntyivät, ja työsuhteista on pyritty tekemään lyhyempiä. Verotuksen progressiota on kevennetty ja tuloeroja on kasvatettu. Muutosten aaltoa on kutsuttu uusliberalismiksi. Hahnelin mielestä hyvinvointivaltio alkoi taantua näihin aikoihin.

”Politiikassa menestyäkseen on oltava aloitteellinen ja määrätietoinen”, Hahnel painottaa. Jos edistys pysähtyy, taantumuksellisilla voimilla on mahdollisuus ryhmittyä uudelleen ja ottaa valta takaisin.

”On selvää, että perinteistä hyvinvointivaltiota on korvattu uusliberaaleilla ideoilla. Ruotsissa tämä on edennyt pidemmälle kuin Suomessa. Hyvinvointivaltiota rakennettiin Pohjoismaissa pikkuhiljaa, askel askeleelta, kunnes mallia pidettiin valmiina. Hyvinvointivaltion kehitys pysähtyi. Usko loppui kesken kaiken.”

VALE VAROJEN EHTYMISESTÄ

Robin Hahnel ihmettelee suomalaisten asennoitumista hyvinvointivaltioonsa. Mallia edelleen arvostetaan, mutta samalla koetaan että siitä on pakko luopua.

”Kun olin Suomessa ja Ruotsissa pitämässä luentoja vuonna 2012 ja 2014, kysyin osallistujilta, miksi olitte

leikkaamassa julkisia palveluita ja heikentämässä hyvinvointivaltiota. Pyysin erityisesti yksilöimään, mistä julkisista palveluista haluttiin erityisesti eroon. Kirjastoista? Terveydenhuollosta? Kouluista?”

”Suomalaiset vaikuttivat alakuloisilta kertoessaan, että he kyllä pitäisivät mieluusti palvelunsa, mutta kun niihin ei ole enää varaa. Kokemukseni mukaan politiikan vasemmalla laidalla oltiin enemmän huolissaan kuin oikealla, mutta kaikki olivat yhtä mieltä siitä, etteivät rahat riitä.”

Hahnelin mielestä varojen puute ei yksinkertaisesti pidä paikkaansa. Rahat riittäisivät Suomessa entistä runsaampiin ja laadukkaampiin julkisiin palveluihin.

”Toin luennoillani esiin, että Suomi oli vuonna 2010 yli kolme kertaa tuottavampi kuin vuonna 1960. Suomalaisilla on siis keskimäärin kolminkertainen määrä tuloja verrattuna 50 vuoden takaiseen. Tämä tarkoittaa sitä, että julkiset palvelut ja tukijärjestelmät voivat olla kolminkertaiset verrattuna vuoteen 1960. Silti ei tarvitsisi luopua yksityisestä kulutuksesta, vaan sekin voisi olla kolminkertaista!”

Miten Hahnelin laskelmaan suhtauduttiin?

”Kokemukseni mukaan suomalaiset ja ruotsalaiset ovat äärimmäisen kohteliasta ja myötäilevää väkeä. Mutta kun kerroin äskeisen laskelman, yleisöstä katsottiin epäuskoisina ja lasittunein katsein. Ristiriita oli ilmeinen. Heidän edessään oli taloustieteen professori, jonka luulisi tietävän yhtä ja toista taloudesta, mutta he katselivat minua kuin hullua.”

”Matematiikka pitää kuitenkin kutinsa. Suomen bruttokansantuote oli 3,74 kertaa suurempi vuonna 2010 kuin vuonna 1960.”

”Suurempi osa uudesta vauraudesta on mennyt Suomessakin ylempiin tuloluokkiin. Rahaa on myös valunut ulkomaisten suuryritysten osakkaille. Koska verotuksen kokonaisuutta on hiottu pikemminkin progressiota pienentäen ja yritysten verotusta on laskettu, julkisiin hyödykkeisiin on ollut vähemmän rahaa käytettävänä. Julkisilla hyödykkeillä tarkoitan esimerkiksi laadukasta infrastruktuuria, koulutusta, maksutonta terveydenhuoltoa ja turva- verkkoja työttömille, työkyvyttömille, asunnottomille ja perheille. Niihin sisältyvät myös lakisääteiset työntekijöiden vapaat ja kunnianhimoiset julkisrahoitteiset täydennyskoulutusohjelmat työnhakijoille.”

Suomessa 1960-luvulta 1970-luvun alkuun tulo- verotusta kiristettiin tuntuvasti, kun hyvinvointivaltiota laajennettiin. Hyvätuloisten verotus kiristyi merkittävästi enemmän kuin pienituloisten. Vuodesta 1975 vuoteen 1988 verotus pysyi kutakuinkin tasaisena. Vuosina 1989–1991 niin kutsuttu suuri verouudistus alensi tulo- verotusta huomattavasti, ja sen yhteydessä vuonna 1993 pääomaverotus irrotettiin palkkaverotuksesta. Aiemmin pääomatuloista maksettiin sama veroprosentti kuin palkastakin, uudistuksen jälkeen suurista pää- omatuloista maksettiin vähemmän veroja. Progressiota vähennettiin ja uudistukset hyödyttivät suurituloisia. 1990-luvun lamassa verotus kiristyi kaikissa tuloluokissa

ja vuosikymmenen lopulla sitä kevennettiin, jälleen erityisesti hyvätuloisia suosien²³.

2000-luvulla tuloverotuksen osuus valtion keräämistä veroista on vähentynyt, ja samalla tavaroita ja palveluita on alettu verottaa enemmän. Vuonna 2000 tuloverot muodostivat 43 prosenttia valtion veropotista, kun vuonna 2015 niiden osuus oli vain 35,2 prosenttia²⁴. Taloustieteen professori Matti Tuomala on huomauttanut, että verotaakkaa on tällä tavalla siirretty suurituloisilta pienituloisemmille, koska progressiivisen verotuksen osuus on pienentynyt.

PIDEMMÄLLE

Yli sata vuotta sitten suomalaisilla oli radikaaleja vaatimuksia köyhälistön aseman parantamiseksi. SDP:n kuuluisassa Forssan ohjelmassa vuodelta 1903 vaadittiin kahdeksantuntista työpäivää, yleistä kouluvelvollisuutta ja vaalioikeutta sekä sukupuolten tasa-arvoa. Suomessa on jo 1950-luvulta asti ollut tapana todeta, että nämä tavoitteet on saavutettu. Mutta yksi tärkeä päämäärä, demokratia yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla, on saavuttamatta.

---

23. Pertti Honkanen: "Reaalinen tuloverotus 1948–1999". *Yhteiskuntapolitiikka*. 2000:4. www.stakes.fi/yp/2000/4/004honkanen.pdf

24. Anna Leinonen: "Tuloverojen osuus verotuloista vähentynyt". *Kaleva*. 31.10.2016. www.kaleva.fi/uutiset/talous/tuloverojen-osuus-verotuloista-vahentynyt-professori-verotaakkaa-siirretty-pienituloisten-suuntaan/742060/

Presidentti Mauno Koivisto puolusti 1950-luvulla kirjoituksissaan työpaikkojen demokratiaa²⁵. Koivisto alleviivasi äänioikeuden olevan tarpeen muuallakin kuin vain eduskunta- ja kuntavaaleissa. Käytännössä demokratiaa ei kuitenkaan ole saatu työpaikalle vieläkään.

Robin Hahnel huomauttaa, että Ruotsissa työelämän demokratiaa tavoiteltiin konkreettisesti. Työntekijöiden omistuksia ja työpaikkademokratian roolia hyvinvointivaltiossa hahmoteltiin ammattiyhdistysten ja Ruotsin sosiaalidemokraattien parissa.

”Ruotsin sosiaalidemokraattisella puolueella oli kunnianhimoisia uudistushankkeita 1970-luvun alussa. Naapurimaassanne kaavailtiin talouselämän demokratisointia, jonka yhteydessä säädettiin esimerkiksi työympäristöä ja työntekijöiden suojelua koskevia lakeja. Työpaikkojen ja yhteisöjen hyvinvointia haluttiin tukea kansankoti-periaatteen mukaisesti. Lait koettiin kuitenkin riittämättömiksi.”

”Vuonna 1976 Ruotsin keskusammattijärjestö LO hyväksyi ruotsalaisten taloustieteilijöiden Gösta Rehnin ja Rudolf Meidnerin suunnitelman, jossa pyrittiin laajentamaan työntekijöiden vastuuta ja vaikutusvaltaa työelämässä. Ideaa oli alun perin hahmoteltu jo toisen maailmansodan jälkeen Saksassa ja Tanskassa. Ajatuksena oli tarjota työntekijöille vähitellen omistuksia niihin yrityksiin, joissa he työskentelivät.”

---

25. Tekstejä on koottu vuonna 1960 Akateemisen sosiaalidemokraattisen yhdistyksen julkaisemaan teokseen *Laajempaan kansanvaltaan*.

”Samalla tavoiteltiin myös yhteistä säästämistä ja tehokkaita investointeja. Avainasemassa olisivat olleet palkansaajien rahastot, joilla olisi ostettu yritysten osakkeita. Työn varsinaiset tekijät olisivat saaneet vähitellen äänivaltaa liiketoimintaa koskevilla päätöksillä. Työntekijöiden enemmistö voisi estää kohtuuttomat irtisanomiset tai yrityksen siirtämisen ulkomaille. Lisäksi palkansaajarahastot olisivat tarjonneet ruotsalaisille yrityksille uutta pääomaa investointeihin.”

Ohjelma kaatui lopulta sosiaalidemokraattisen puolueen sisäisiin ristiriitoihin, vaikka suunnitelmalla olikin merkittävää kannatusta. Ruotsissa idea jäi toteuttamatta, ja on vaikea arvioida jälkikäteen, kuinka se olisi onnistunut. On kuitenkin tärkeää tiedostaa, että julkisia rahastoja voidaan käyttää työntekijäomistuksen vahvistamiseksi.

Robin Hahnelin mielestä demokraattisen työelämän tavoitteesta ollaan vielä kaukana, mutta tämä vapaan yhteiskunnan keskeinen tavoite on saavutettavissa. Se olisi merkittävä edistysaskel hyvinvointivaltioille.

”Suomessa demokraattisen hyvinvointivaltion edistyminen on pysähtynyt erityisesti taloudessa. Työmarkkinoilla palkitaan kansalaisia epäjohtonmukaisesti ja epäoikeudenmukaisesti, ja päätösvalta talousasioihin on keskittynyt suuryrityksissä ja julkisella sektorilla. Työntekijöiden sananvalta on vähäistä, vaikka ammattiyhdistysliike on Suomessa vahva.”

”On etsittävä tehokkaita keinoja demokratisoida taloutta. Epätasa-arvo ja harvainvalta eivät kuulu hyvin-

vointivaltioon millään yhteiskunnan alueella. Suomen malli on merkittävästi parempi kuin angloamerikkalainen kova kapitalismi. Pystytte kuitenkin vielä paljon parempaan.”